

Ismeretlen fényképész: Nyikita Szergejevics Hruscsov látogatása a Magyar Tudományos Akadémián (Petőfi-szobor átadása), 1958. április 9.*

Fénykép, 87 × 117 mm, karton, 172 × 225 mm
Akadémiai Levéltár, Fényképtár 196

* Balról jobbra: Nyikita Szergejevics Hruscsov; Tőkés Ottó (1922), a Magyar Tudományos Akadémia Hivatalának vezetője 1956 és 1974 között, majd főosztályvezető; Rusznyák István elnök.

Hruscsov nemzetközi megítélése – elsősorban a sztálini rendszer nyilvános bírálata miatt – 1957-ben jelentősen javult. A párt elnökségében már csak saját emberei foglaltak helyet. A pozíciójában megerősödött első titkár 1958 tavaszán egy politikailag látszólag konszolidálódott ország pártvezetésének meghívására érkezett Magyarországra – az alig másfél évvel korábbi események azonban még mélyen éltek a lakosság emlékezetében. A kilenc napos látogatás (április 2–10.) reflektorfényben zajlott ugyan – az első titkár több vidéki helyszínre (Ceglédre, Karcagra, Szolnokra, Sztálinvárosba, Tatabányára) is ellátogatott; a vizit eseményeiről a sajtó folyamatosan tudósított –, mégis feltűnő, hogy hiányoztak a nagyszabású, szabadtéri, népes közönség elé szervezett programok. A közösségi eseményekre szinte kivétel nélkül belső terekben került sor (többnyire a párt tagjainak kizárólagos részvételével). Egyedül a ferihegyi fogadáson jelent meg nagyobb tömeg – a 30 000 dolgozó azonban a párt szervezésében érkezett a repülőtérre.¹

1 A látogatásról: Rainer M. 1994.

U. B.

Ismeretlen fényképész: Chandrasekhara Venkata Raman indiai fizikus látogatása a Magyar Tudományos Akadémián, 1958. június 20.*

Fénykép, 127 × 174 mm, karton, 170 × 225 mm
Akadémiai Levéltár, Fényképtár 262

* A háttérben a falon II. Rákóczi Ferenc gyermekkori portréja (1684).¹

1 Olaj, vászon, 50 x 41 cm, MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 30.

1949 őszén, az Akadémia átszervezésekor, politikai alapon tagrevíziót hajtottak végre, de ez csak a belső (magyar) tagokra vonatkozott; a külföldi tiszteleti tagokkal ekkor még nem foglalkoztak. A következő években ez a kérdés nem merült fel, hiszen gyakorlatilag nem volt kapcsolat a szocialista országok és a világ többi része között. A nemzetközi helyzet enyhülésével, az utazások megindulásával felvetődött a kérdés, hogy mi legyen az 1937 után megválasztott külső tagokkal.

Elsőnek Chandrasekhara Venkata Raman (1888–1970) Nobel-díjas indiai fizikus akadémiai külső tagságát (1937) tisztázták. Mivel Raman 1958-ban európai körútja során Magyarországra is ellátogatott, így sürgős volt az ügy rendezése. A 7/1958. számú elnökségi határozat megerősítette tagságát, és budapesti tartózkodása alkalmával megkapta az erről szóló oklevelet, ahogy ezt a dokumentumok és fényképek igazolják. A fotón látható, amint Raman a Tudósklubban átveszi tagsági oklevelét Rusznyák Istvántól.

A Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya 1958. április 16-án készített egy jelentést az Akadémia 1945 előtt választott és még 1958-ban is élő külföldi tagjairól. Ekkor már csak 16 rendezetlen ügy volt, mert 1942 és

Bernáth Aurél: Budapest-panoráma, 1958

Olaj, alumínium, hegesztett struktúra (66 darab 95 × 95 cm-es fára erősített alumíniumlemez), 380 × 1710 cm
Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeum, Fővárosi Képtár, ltsz. nélkül

1958 között a 91 külső tag közül 63 elhalálozott, illetve 12 élő külföldi tagról azt az információt szerezték be, hogy „különböző fasiszta rezsimekben annyira kompromittálták magukat, hogy tagságuk felújítása politikai szempontból egyáltalán nem látszik kívánatosnak”.¹

A következő két évben folyamatosan gyűjtötték az információkat, majd a 244/1960. számú elnökségi határozattal hajtották végre a külső és tiszteleti tagok revízióját. Ebben (és a 38/1960-as) határozatban név szerint felsorolták a kizárt külső tagokat: Giulio Battaglini (1885–1961) olasz jogászt, Theophilos Boreas (1873–1954) görög filozófust,² Louis Réau (1881–1961) francia művészettörténészt, Max Vasmer (1886–1962) német nyelvészt, Gustav Schwartzot,³ Carlile Aylmer Macartney (1895–1978) angol történészt, Julian Sorell Huxley angol biológust (→ **SESSIO 3.55.1-2**). A 39/1989, illetve a 44/1990. elnökségi határozat rehabilitálta őket.

1 A Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának előterjesztése a külső és tiszteleti tagok függőben levő tagságainak rendezéséről (60.493/1/59) az 1959. május 22-i elnökségi tanácsülésére. AL, Elnökségi ülések 1959. május–október kötet.
2 Ebből is látszik, hogy az adatgyűjtés nem volt tökéletes: csak később derült ki, hogy 1960-ban már nem is élt.
3 Mivel sok függőben levő kérdésnek kellett utánanézni a 244/1960 határozathoz, és kevés volt a biztos forrásanyag, később azt állapították meg, hogy „Schwartz Gusztáv magyar származású matematikus soha sem szerepelt az Akadémia tagjai sorában, sőt a matematikátörténetek szerint nem is volt ilyen nevű jelentős matematikus, aki szóba jöhetett volna tiszteleti tagságra”. Így az 1989-es rehabilitációs listán már nem szerepelt.

H. D.

SESSIO 3.66.1 Molnár Edit: Haydn-emlékülés a Magyar Tudományos Akadémián, 1959. február 2.*
Fénykép, 125 × 177 mm
Akadémiai Levéltár, Fényképtár 1072-I

* A fényképen az Akadémián rendezett Haydn-esten (Joseph Haydn [1732–1809]) Kodály a zongorán játszó Szabolcsi Bence (1899–1973) zene- és művészettörté-
nésznek lapoz.

Molnár Edit: A Tátrai Vonósnégyes játszik a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében tartott Haydn-emlékülésen, 1959. február 2.*
Fénykép, 126 × 175 mm
Akadémiai Levéltár, Fényképtár 1074–I

* „Ami Haydn zenéjében magyar muzsikának bizonyul, illetve ilyennek visszfényét hordja, fontos következtetésekre vezethet bennünket a kor magyar és általában kelet-európai zenéjét illetően. Hangsúlyozottan iktattuk oda a »magyar« mellé a »kelet-európai«-t, mert mind nyilvánvalóbb, hogy Haydn és kortársai számára a magyar, a szláv, a cigány, a román, a török muzsika egyetlen – vegyes, de alig szétbontható – komplexust alkotott. (Tudjuk, így vegyül Mozartnál is »turcizmus« és »hungarizmus«, például az A-dur hegedűverseny és az utolsó vonósnégyes fináléjában.) A múlt század végén egy horvát és egy angol zenekutató: Frantisek Xaver Kuhač [Franjo Ksaver Kuhač (1834–1911)] és William H. Hadow [1859–1937], kísérletet tettek rá, hogy Haydn zenéjében nagyszámú jugoszláv, nevezetesen horvát népi elemet mutassanak ki, sőt – hivatkozással a művész szűkebb hazájának soknemzetiségű, kevert jellegére – Haydnt horvát zeneszerzőnek is megtegyék. Mellettük és ellenükben azután felsorakoztak mások, akik a művész magyar, sőt cigány származását igyekeztek bizonyítani. Úgy hisszük, az effajta túlzásokra ma már semmi szükség: Haydn Józsefet, a nagy osztrák-német zeneszerzőt nyilván senki sem fogja többé népétől elvitatni. Annál fontosabb, hogy az említett művek valóban rámutathattak Haydn zenéjének bizonyos szláv népi elemire. Mi magyarok az effajta kutatással jó ideig adósok maradtunk, holott a különböző Haydn-művek »Ongarese« és »Zingarese« feliratai épp bennünket figyelmeztettek elsősorban az idevágó kutatómunka elvégzésére.”¹

1 Szabolcsi Bence: Haydn és a magyar zene. *Magyar Tudomány*, 1959. december (66. évf. 12. sz.), 631–632.

Ismeretlen fényképész: Richard Meister átveszi tiszteleti tagsági oklevelét a Magyar Tudományos Akadémián, 1960. március 21.*
Fénykép, 88 × 117 mm, karton, 170 × 225 mm
Akadémiai Levéltár, Fényképtár 419

* A fényképen a jobb szélen ülő Richard Meister (1881–1964) körül (balról jobbra) Rusznyák István elnök; Hevesi Gyula akadémiai titkár (főtitkárhelyettes); Fodor Zoltán (1911–1983) külügyminisztériumi főosztályvezető és Trencsényi-Waldapfel Imre klasszika-filológus látható.

Az 1960-as kizárásokkal egy időben azoknak a tiszteleti tagoknak, akiket megerősítettek tagságukban, átadták az erről szóló oklevelet. Volt, akinek a külhoni magyar követségen; volt, akinek magyarországi látogatása során. Közéjük tartozott Richard Meister osztrák klasszika-filológus, pedagógus is, aki 1951 és 1963 között az Österreichische Akademie der Wissenschaften elnöke volt.

Bernáth Aurél (1895–1982) 65 négyzetméteres alumíniumfestménye a brüsszeli világkiállítás magyar pavilonjának egyik külső falát díszítette 1958. április 17. és október 19. között. Az épületegyüttest, amelynek belső terében (a B pavilon emeletén) Domanovszky Endre (1907–1974) egy pannója is helyet kapott, Gádoros Lajos (1910–1991) tervezte.

A kormányzat 1956 elején döntött úgy, hogy Magyarország is részt vesz a világkiállításon. Az expo kormánybiztosa Odze Endre, a Magyar Kereskedelmi Kamara főtitkára lett; „az épületek és dekorációik programját a Magyar Kereskedelmi Kamara és a Külkereskedelmi Minisztérium szakembereiből álló bizottság dolgozta ki, és Boldizsár Iván [1912–1988] író fogalmazta meg. A művészeti ügyekkel foglalkozó kulturális albizottság vezetője pedig a Művelődésügyi Minisztérium ekkori miniszterhelyettese, Aczél György [1917–1991] volt.”¹

A Magyar Kereskedelmi Kamara meglehetősen későn, 1957. december 27-én kötött szerződést Bernáthtal a pannó elkészítésére; a művész két hónap alatt végezte el a munkát (a mű bírálatára 1958. február 27-én került sor). A kompozíció előképe egy, Petrich András (1765–1842) 1818-as rajza nyomán készült színezett metszet volt, amely Budát és Pestet a Gellérthegyről nézve ábrázolta.

A világkiállítás bezárása után az alumíniumlapokból álló művet darabjaira szedték, és a Kiscelli Múzeum pincéjében (beletárolzatlanul) tárolták 58 éven keresztül.² 2016-ban az újra felfedezett paneleket Gróf Ferenc (1972) installációjaként állították ki a múzeum Templomterében.³ (Az itt közölt kép több felvételtől álló kompozit; még a panelek kiállításon való felállítása előtt készült.)

1 Rum 2016: 59.

2 Rum 2016: 60, 63, 66.

3 *Mutató nélkül. B. A. úr X-ben*. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumának Templomterében, 2016. október 29.–2017. január 15.